

Verwarde vaders

Ik heb een morbide fascinatie voor schilderijen waarin de vader zijn zoon iets vreselijks aandoet. Twee springen er uit. Eén is van Ilja Repin - *Iwan de Verschrikkelijke doodt zijn zoon* (1883-1885)- en bevindt zich de Tretyakov Gallery in Moskou. Het doek toont het gekke en gekwelde gezicht van de wroeging van de tsaar – hij heeft net in een moment van woede zijn zoon met een speer een fatale slag toegebracht. En je ziet ook de zachtheid van de

stervende Tsarevich, die zijn vader met zijn tranen vergeven. ([Wikipedia](#)) Ik heb het schilderij nooit gezien – mijn vader wel (in Sint Petersburg) en hij vertelde me dat vanaf elke plek in de zaal de ogen van de tsaar je dwangmatig aanstaren. Mijn vader: “Eén keer is iemand van die ogen zo gek geworden dat hij met een mes heeft geprobeerd ze er uit te snijden.” Het doek is daarna gerepareerd – maar in 2018 is het schilderij wéér aangevallen en dat zal niet de laatste keer zijn.

Waarom doet papa Iwan zo iets gruwelijks? Er lijken politieke redenen aan de daad te zijn vooraf gegaan. Zijn zoon zou hem van de troon hebben willen stoten.

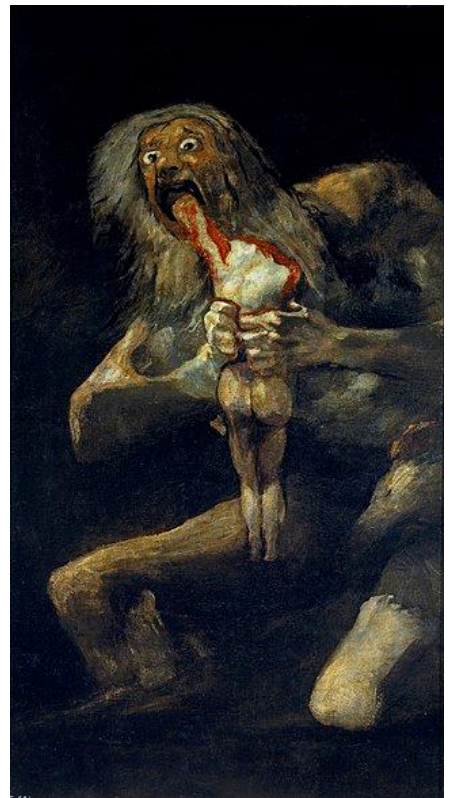
Maar dan nog.....

Het tweede schilderij is van Francisco Goya – *Saturn*

devouring his son (1819-1823) en hangt in het Prado in Madrid¹. Goya heeft een interessante carrière – eerst schildert hij succesvol portretten van koningen en andere adel op doek maar in zijn nadagen (zijn ‘zwarte periode’) zwartgallig werk op de muren van zijn huis – het schilderij van Saturnus bijvoorbeeld op de muur van zijn eetkamer. Smakelijk eten. Waarschijnlijk is Goya psychotisch – als je dat al 1820 kon zijn. Het thema van het schilderij is ontleend aan de Romeinse / Griekse mythe dat de Godin Terra / Gaea Saturnus heeft voorspeld dat een van zijn nakomelingen hem van de troon zal stoten. Net zoals Saturnus zelf dat ook bij zijn vader heeft gedaan. Daarom eet hij bij geboorte al zijn kinderen één voor één op². Voor het geval dat.

Ongeveer dertig jaar geleden toen ik in Madrid was, was de zaal met werk uit Goya's zwarte periode gesloten. Ik kocht op linnen een reproductie van Saturnus maar die heeft bij mij thuis nooit de muur gehaald. Hij ligt nog steeds opgerold boven op de linnenkast van oom Emiel. Te heftig om dagelijks naar te kijken.

Vanmiddag ben ik weer in het Prado en nu is het werk uit de zwarte periode wel te bezichtigen. Fascinerend vind ik het nog steeds. En waarom heb ik die fascinatie en al zo lang? Zowel bij Repin als bij Goya ligt een rationeel motief aan het schilderij ten grondslag. De angst om macht te verliezen, het zorgen voor eigen lijfsbehoud. “Jij krijgt mijn troon niet dus dan moet ik....” Maar er is een tweede laag: de woede (Repin) en de psychose (Goya) die mij fascineren. Wanhoop en waan worden uitgebeeld en krijgen daarmee veel meer kracht dan de rationele calculaties.

¹ Vanmiddag kom ik er in het Prado achter dat ook Rubens een schilderij heeft gemaakt met het thema Saturnus

² Zijn vrouw verbergt het zesde kind / zijn derde zoon: Zeus (Jupiter) op Kreta. Die stoot – zoals voorspeld – later zijn vader van de troon. ([Wikipedia](#))

Erik Scherder, neuropsycholoog en populair hersenspecialist, zou met Repin en Goya wel raad weten, vrees ik. Zijn analyse luidt vast dat de prefrontale cortex van beide heren achter loopt, en dat gecombineerd met een verminderde impulsbeheersing, geeft een enorm risico op agressieve incidenten. “Jullie hadden meer moeten bewegen jongens” zal zijn boodschap zijn. Want daarmee hadden zij vooral de ‘executieve functies’ van hun hersenen verbeterd: “het vermogen tot initiatief nemen, zaken plannen, impulsen beheersen en zelfregulatie.” Gemiste kansen. Maar wel mooie schilderijen.

(575 woorden)